

Ivan Cankar

ČRTICE

Založba Bird Publisher, 2011

Naslov izvirnika:

Črtice

Ivan Cankar

Ivan Cankar, 1907

Copyright © Bird Publisher, 2011

Založba:

Bird Publisher

DP, založništvo, d. o. o., Levčeva ulica 13, 1234 Mengeš

Telefon: +386 (1) 723 78 28

E-pošta: info@bird-publisher.com

www.bird-publisher.com

Urednik: Damjan Plut

Oblikovanje: Grafiza

PDF in e-knjiga narejena: junija 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

CANKAR, Ivan, 1876-1918

Črtice [Elektronski vir] / Ivan Cankar. - El. knjiga. - Mengeš :

Bird Publisher, 2011

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-097-4 (pdf)

ISBN 978-961-279-098-1 (mobi)

ISBN 978-961-279-099-8 (ePUB)

257250560

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.
Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.
Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštevate in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

Križev pot.....	6
O prešcah.....	13
Bobi	21
Iz predmestja.....	27
Spomladi.....	35
I	35
II.....	37
III	40
Pavličkova krona.....	43
I	43
II.....	44
III	46
IV	50
Zdenko Petersilka.....	52
I	52
II.....	54
III	57
Tičnica.....	59
Rožni venec	61
Brezimenec.....	63
Njena podoba.....	66
Sveto obhajilo.....	68
Na peči	70
Desetica.....	72
Greh.....	75
Večerna molitev	77
Tuja učenost	79
Skodelica kave.....	82
V tujini	84
Naš laz	88
Njen grob	91
Sova	93
Firbec.....	95
Kakadu.....	97
Tuje življenje.....	99
Brat Francelj	101
Gospod stotnik	104
Otroci in starci	106
Edina beseda	108
Sence.....	110
Kralj Matjaž.....	112
Vrzenec	114

Križev pot

Ob petih se je Marko predramil, vstal je ter se oblekel. V želodcu mu je bilo pusto; večerjal je prejšnji dan že zgodaj, ob šestih, in samo kos kruha. A Marko je bil neprestano lačen; odkar se je zavedal, so izvirale vse njegove misli iz silnega poželenja po dobrih stvareh. Bilo mu je deset let; njegov obraz je bil širok, toda nezdrave, vodene barve in oči so bile velike, začudene. Ko se je oblačil in umival, je poslušal pazljivo, če ropočejo lonci v kuhinji; toda slišal ni nič; mati ga je bila zbudila, a nato je odšla, in ni je še bilo nazaj. V veliki sobi je bilo vse tiho; zrak je bil težak in smradljiv. Oče je spal na postelji; obraz poten, brada vsa razkuštrana, usta odprta; Marku je bilo mučno, ko je gledal očetov obraz; še v spanju je bilo čelo vsevprek razbrazdano, a lica so bila suha, siva. Na tleh, pregrnjenih z žakljevino, pa so spale Markove štiri sestre. Vsi so sopli težko, kakor sami bolniki; ustnice so bile mokre in zatekle.

Mati se je vrnila. Prinesla je hlebec belega kruha; čakati je morala dolgo, da je branjevec odprl, a dal je le s težavo in jezil se je nad berači; dejal je, da daje vbogajme, ker ve, da ne dobi denarja nikoli. Mati je poslušala in je samo premišljevala, ali bi mu rekla še za kavo in cukar ali ne; hudo ji je bilo zaradi Marka, ki je čakal; naposled mu ni rekla.

Marku je leglo žalostno na srce: spet nič kave. Gledal je, ko je rezala mati kruh; risala je z nožem po hlebcu in si ni upala prerezati – šest glav in še za zvečer, a hlebec je majhen in kakor goba. Tudi Marko je računal in še bolj mu je bilo žalostno, ko je videl, kako majhen kos ostane zanj. Mislil je tudi že na kosilo, na večerjo, na drugi dan, in razjokal bi se.

»Čas je, Marko, že zvoni.«

In Marko se je odpravil; mati je stala na pragu in je gledala za njim. Ko je zavil mimo ogla, se je vrnila v sobo, pogledala je po očetu in po otrocih; stopila je k mizi ter odščipnila drobtino kruha, tako da se na hlebcu ni poznalo. Nato je sedla na klop ob peči ter sedela sključena v dve gubi, glavo skrito v dlaneh.

Pol šestih je šele bilo, a sonce je žgalo kakor opoldne. Nebo je bilo svetlo, razbeljeno, kot da se je sonce raztopilo ter se razlilo po njem. Na cesti je segal prah do gležnjev; drevje ob poti je stalo mirno, niti list se ni zganil; trava je bila rumenkasta, posušena.

Deževalo že ni štirinajst dni, po polju je bilo vse opaljeno. In zdaj je oznanil župnik procesijo k mali, polrazpali podružnici svetega Miklavža; ta podružnica je stala na visokem hribu, skoro dve uri od vasi, če je hodil človek hitro, a pač tri ure, če je romal s procesijo. Ljudi se ni nabralo mnogo v farni cerkvi, kjer se je zbirala procesija; prišle so večidel stare ženske in le nekaj kmetov je bilo vmes; drugi so imeli posla na polju in v opekarnici.

Ko je stopil Marko v zakristijo, je bil cerkovnik že tam in ozmerjal ga je, da prihaja prepozno. Marko se je bal cerkovnika; bil je širokopleč človek, z odurnim, rjavim, širokim obrazom, ki je gledalo iz njega dvoje majhnih, zlobnih oči. Dremal je skoro neprestano. Iz ust mu je prihajal silen smrad in pljuval je črno.

»Obleci se zdaj!«

Marko je slekel suknjo ter se oblekel v dopetno ministrantsko haljo iz debelega rdečega sukna; vrh halje je ogrnil belo srajco, obrobljeno s čipkami, in potem še velik rdeč ovratnik iz istega debelega sukna kakor halja. Vrata so se hrupoma odprla; prišel je gospod s hitrimi, močnimi kora-

ki, tako da je zabobnelo po zakristiji. Gospod je bil velik in krepak, še mlad; lica so mu bila polna in rdeča, ustnice so mu bile vzbočene zlovoljno in ukazovalno. Namesto dopetnega talarja je imel zdaj kratko suknjo do kolen; talar bi ga oviral na strmi poti. Ko je prišel, je pokleknil hitro z enim kolenom pred križ, ki je visel ob steni, pokimal je z glavo, a nato si je ogrnil srajco ter hitel pred oltar; cerkovnik je nesel pred njim kropilnico in kropilnik. Blagoslov je bil hitro pri kraju, gospod je zamahal s kropilnikom po sredi in na obe strani in procesija se je napotila po cerkvi navzdol proti velikim vratom.

Marko je stal s križem blizu oltarja, a zdaj ga je prijel krepko z obema rokama ter je stopal s trdnimi koraki pred gospodom in cerkovnikom. Križ je bil iz hrastovega lesa, skoro dva metra dolg; na njem je visel Kristus, noge in roke so bile pritrjene z močnimi žebliji; na obrazu, na prsih, na nogah so bile velike rdeče lise; pod kolena in pod pazduho je bila podoba počena in cerkovnik jo je bil za silo zlepil.

Križ je bil težak, a Marku se zdaj to ni zdelo; držal ga je zelo visoko, tako da so ga videli tudi zadnji v procesiji.

Šli so po cesti skozi stari del vasi. Tu pa tam so gledali otroci skozi okno ali je sedela ženska pred pragom; skoro vse hiše so bile zaklenjene in okna so bila zabita. Za procesijo se je vlekel oblak prahu. Kmalu so zavili na klanec. Hiše so bile zmerom bolj siromašne, pol zidane, pol lesene in s slamo krite. Vse so bile prazne, izumrle; moški so bili v opekarnici, ženske na polju. Izginile so zadnje kočje, razgrnili so se na obeh straneh dolgočasni lazi, ograjeni s kamenjem, leščevjem in robidovjem. Odprl se je za trenutek razgled v dolino, na lepši del vasi. Tam doli je bila cesta široka in čedna; na trgu je stalo sodnijsko poslopje, vse boljše hiše, štacune in gostilnice so bile tam. Pot je krenila na levo, spet po klancu navzdol. Nizek hrib, poraščen s praprotnjem in grmičevjem, je zakril razgled na desni, po dolini. A na levi se je svet odprl, pust, žalosten svet. Valovito hribovje, kamenito in nerodovitno. Pot se je vila po zasekah med holmi, zdaj navzdol, zdaj navzgor; na obeh straneh za moža visoko nakopičeno kamenje, preraščeno z grmovjem in trnjem. Čudno in samotno so odmevale daleč naokoli litanije, ki so jih molili romarji s pojočim glasom.

Sonce je stalo visoko in vročina je pripekala. Marka je žgalo v obraz, ali potil se ni. Bilo mu je skoro prijetno, kot da bi sedel ob zimskem večeru toplo zavito ob razbeljeni peči. Hodil je s trdimi, enakomernimi koraki; odrevenele roke niso čutile težkega bremena; zmerom še se je zibal križ visoko nad procesijo, vzdigal se in nižal, kakor je Marko stopal. Glava mu je bila polna lepih misli.

Zdaj mu je bilo deset let. Dovršil je ljudsko šolo in prihodnost se mu je odpirala. Najboljši učenec je bil v razredu, gospod in učitelj sta ga hvalila. Doma niso govorili še nič, toda vedel je, kaj mislita oče in mati. Da pojde v latinsko šolo, že na jesen, čez dva meseca ... Kakšna sladkost je bila v tem pričakovanju! Na jesen, čez dva meseca, – samo še dva meseca tega strašnega, strašnega življenja! Samo še dva meseca, – in zazdela sta se mu kratka kakor dve minuti ... In potem v mesto. Tam so velike hiše, tam je škof, tam je vsega dovolj. Ljudje hodijo lepo oblečeni in jedo bel kruh, potice, pečenke ... Potice, pečenke ... Ugledal je veliko, belo pogrnjeno mizo in na mizi vse polno sladkih in dobrih reči, krožnik pri krožniku in vsi polni, prijetno dišeči; kadilo se je iz njih, vzdigalo se, ščegetalo ga v ustih in v nosu; in zraven je bilo sadje, rdeča, mrzla, sočna jabolka ... iztegnil je roko, zagriznil ...

Hudo ga je zažejalo; usta so mu bila čisto suha, jezik trd, neokreten, kakor iz trdega usnja. In sonce je pripekalo. Izginila je belo pogrnjena miza, zaželel si je vode. Ozrl se je naokoli in zdaj šele je videl pusto, pusto pokrajino; kameniti lazi vsenaokoli, tu pa tam ograjen košček polja, ka-

menje povsod, trnje, robidovje. Leglo mu je na srce, začutil je utrujenost; roke so ga zbolele, križ se mu je zazdel zelo težak, zazibal se mu je in počasi ga je spustil na ramo.

»Za nas Boga prosil! ... Kako pa držiš?« je zavpil cerkovnik zadaj.

Marko je zgrabil križ ter ga vzdignil visoko, še više nego prej. Kristus je gledal daleč po samotni pokrajini.

Cerkovnikov glas se je zazdel Marku strašen; pretresel ga je vsega, tako da mu je bilo skoro hladno. Zdaj šele se je spomnil jasno, kod hodi in zakaj. Za njim hodita gospod in cerkovnik in cerkovnik škropi s kropilnikom po pustih lazih, ki niso rodili nikoli in nikoli ne bodo. Za gospodom in cerkovnikom se vleče dolga vrsta žensk, starih, pohabljenih, preslabih za delo na polju, in kmetov, kajžarjev, ki nimajo ne polja in ničesar ne in hodijo lahko s procesijami. Sam izvržek, sama revščina ... in on hodi pred njimi in drži visoko križ, ki je Kristus na njem pribit. Po lazih se razlegajo pojoči glasovi in samotne ptice frfotajo nakvišku, beže pred temi mrtvaškimi glasovi.

Prilezel mu je pot na čelo, lezel je po obrazu, krog ustnic; Marko je hotel obrisati lica ob ovrtnik, ali če bi se nagnil, bi se križ zamajal, bi morda padel; nabiralo se mu je na obrvih, kapalo mu je od brade ter curljalo za vrat. Začutil je mokroto na vsem telesu, kakor od vročega železa je ležala na njem ministrantska halja iz težkega sukna. A sonce je žgalo neprestano, rezalo je v obraz, kakor z nožem.

Da bi imel zdajle kapljo vode ... ne kapljo, poln korec; nagnil bi in izpil; mrzel korec, kapalo bi prijetno od njega, razlivalo bi se hladno ob ustih, morda bi zdrknilo par kapelj, mrzlih, veselih, za ovrtnik in po prsah dol ...

V želodcu ga je tiščalo; tudi jedel bi, hruške, jabolka ... domislil se je svetlih, rumenih marelic, ki jih je videl prejšnji dan na trgu pri branjevki. Stal je tam pač četrto ure; nikoli še ni bil pokusil marelic. Prišel je gospod iz sodnije in jih kupil poln velik škrnicelj. Marko je stal in gospod je šel mimo njega; jemal je iz škrnicelja, posrkal najprej, potem vtaknil v usta ter pljunil koščico na cesto; ko je prišel mimo, mu je Marko pogledal v oči in tudi gospod se je ozrl nanj. Marka je streslo, skoro zmehljalo se je pred njim in zaslišal je besede: »Ná, fant, jej!« – Ali gospod je šel počasi dalje in ni rekel ničesar.

Potem mu je prišlo na misel ... branjevka se je časih okrenila, da, celó vstala je ter šla nekoliko v stran. Takrat bi stopil, počasi, malomarno, kot da bi hotel samo malo pogledati, in bi vzel tisto, ki je tam čisto ob robu ... toda ni si upal. Zdaj mu je bilo žal, da si ni upal ...

Spotaknil se je ob dolgo haljo, križ je treščil na kamenje in Marko se je udaril s čelom ob hrastov les. Cerkovnik ga je zgrabil za roko, vzdignil ga kvišku ter ga stresel.

»Ali misliš križ razbiti, á? Ali te bom še hoditi učil? Poberi!«

In gospod se je oglasil zadaj:

»Ti, fant, si pa res neroda! Ali ne veš, da nosiš Kristusa v rokah?«

Marko ni pogledal ne cerkovnika ne gospoda, ali vendar je videl dvoje debelih, jeznih, neusmiljenih obrazov. Tresel se je in pot, ki mu je curljal po obrazu in po vsem telesu, je bil hipoma čisto mrzel. Prijel je križ in vzdignil ga je visoko; nekoliko se je Kristus zazibal, zamajal, stresel, a nato se je zopet vzdigal ter se nižal enakomerno, kakor je Marko stopal ...

Strašni so ljudje, silni, hudobni. Marko se je bal ljudi. Zdaj, ko je cerkovnik zakričal nad njim in ko se je gospod razjezil, bi se nekam skrnil, bi nekam ubežal, da bi ga kdo pobožal in da bi rekel: »Ubogi Marko! ...« Tisti gospod je šel mimo njega, ga je pogledal in mu ni vrgel marelice: »Na,

fant, jej!« In kaj je bila gospodu marelica! Marko bi ga imel rad; kadar bi ga srečal, bi mu zaigralo srce, in če bi se mu kaj pripetilo, če bi recimo kaj izgubil, bi mu Marko precej prinesel. In kadar bi prišel potem iz latinske šole, velik, učen in lepo oblečen, bi stal gospod na trgu in Marko bi ga pozdravil. Gospod bi pogledal in bi se začudil, a Marko bi se nasmehnil: »Glejte, gospod, jaz sem tisti, ki ste mu dali marelico!« ... Da bi imel eno samo svetlo, rumeno, sočno marelico! – Bilo mu je, kot da bi imel kamen v želodcu: in ta kamen se je prevračal, poskočil je ob vsakem koraku. Zelo težak je bil ta kamen, – in zdelo se mu je, da mu sesa kri iz rok, iz nog. Truden je bil in rad bi bil sedel nekoliko, samo za minuto, da bi se odpočil: križ bi položil poleg sebe in roke bi prijeto, sladko omahnile na kolena.

Pot se je bila polagoma razširila v razbrazdano in prašno cesto, ki se je vila proti umazani hribovski vasi. Ob cesti so rasle temne tepke, blizu vasi je stalo par visokih praznih kozolcev. Potem so prišli mimo starih, s slamo kritih hiš; okna so bila rdeča ali zeleno pobarvana, ob vsaki koči je bil kup gnoja, pri nekaterih celo pred vrati, tako da se je moglo v hišo le po ovinkih. Otroci v umazanih srajčkah, debeli, plašni in radovedni, so se prikazovali na pragu; prišlo je iz hiš par ključenih žensk v zelenih nedeljskih oblekah, rožastih rutah in z velikimi molki v rokah ter se pridružilo procesiji. Skozi vas je vodila pot zmerom navzdol; na desni se je svet hipoma znižal, kakor v globok prepad; tam doli se je pričela ozka dolina in iz hriba, pod vasjo, je izviral studenec, ki je namakal v dolini polja in travnike ter se naposled izgubil v močvirnati zemlji. Procesija je zavila na levo, navkreber. Vas je ostala zadaj in spet so se razprostirali pol ure daleč nerodovitni lazi. Koruza je rasla tu pa tam, prikazala se je skupina tepk in češpelj, senca košatega oreha se je časih razgrnila preko poti.

Pomikali so se počasi dalje, po kamnitih klancih navkreber. Molili so tiše; gospod, ki je molil naprej, se je globoko oddihal; od obraza mu je lilo kot izpod kapa. Obrazi žensk in moških so bili topi, oči so gledale brez izraza, jezik je ponavljal leno, zaspano: »Za nas Boga prosil!« Neusmiljeno je žgalo sonce, žarki so rezali kot svetle britve. In trnje ob poti, in staro, preklasto drevje, in dolgočasni, razriti lazi, – vse je bilo tiho, mirno; ni dihlo, ni se zganilo. Imena svetnikov, ki so jih peli hripavi, žejni glasovi, so umirala v razpaljenem zraku in ni bilo vetra, da bi jih nosil v daljavo in da bi se potem tam kje vzbudilo drevje in bi zašumelo, poslušalo ...

Marko je bil žejen, lačen in truden in mislil si je, koliko časa da bo to pač še trpelo. Ta dolga, mrtvaška, pusta procesija ... ta revščina, to dolgo, mrtvaško, pusto življenje, brez veselja, brez kruha. Da bi se samo enkrat do sitega najedel ... da bi mu kdo odprl veliko shrambo s policami na vseh straneh in na policah velikonočni kolači, medeni, orehovi, cibebovi (*nem.: rozinovi*), ter bi rekel: »Zdaj pa jej, kolikor se ti hoče!« Velikonočni kolači in velikonočne pomaranče, velike, rdeče pomaranče, da bi se mu cedilo med prsti, ko bi jih lupil. Nabasal bi si žepe in bi prinesel domov ter bi razložil po mizi. Mati bi prišla: »Za božjo voljo, Marko, kje pa si toliko dobil?« In sestre bi stale okoli mize in bi gledale in celo oče bi se ozrl postrani iz kota, kjer sedi in krpa ... krpa ... neprestano, dasi že mesec dni nima dela. Za Marka je bila vsa strahota življenja v besedah: »Oče nimajo dela.« Vedel je, s kakšnim glasom je mati izgovorila te besede. Kadar jih je slišal, je vse omahnilo v njem, na prag bi sedel in jokal. Kadar je prišel iz šole, je gledal od daleč, če stoji na pragu starejša sestra; z resnim, kakor skrivnostnim obrazom se je sklonila k njemu ter zašepetala: »Oče imajo dela.« Stopil je v hišo z lahkimi koraki, sladko se mu je smejalo srce in sladko se je glasilo, ko je oče razbijal po podplatu ...

Zdaj tega že dolgo ni bilo; vse je minilo, kar ugasnilo je, bog vedi kako. Marko se je še spominjal rumeno pečenih velikonočnih kolačev; lepo je bilo, ali minilo je; lesketalo se je daleč zadaj kakor sanje. Revščina je zdaj povsod, je dejal oče. Kmetje nimajo denarja, gospoda pa si naroča v mestu. Če bi bil mlad, je dejal, bi šel drugam. Tukaj gre vse navzdol, kakor v pekel. Ali gospod, ali berač, – drugega ni ... To je bilo za Marka vse nekaj strašnega, samo polrazumljivega. Vedel je, da